

رامڤق سرانتاوا
Rampak Serantau

رامڤق سرانتاوا

Rampak Serantau

ILMIAH

ISBN 978-99917-89-65-4

9 789991 788654

www.dbp.gov.bn

ديوان بهاس دان فوستاك بروني
DEWAN BAHASA DAN PUSTAKA BRUNEI
KEMENTERIAN KEBUDAYAAN, BELIA DAN SUKSES

Cetakan Pertama 2023

Diterbitkan oleh
Dewan Bahasa dan Pustaka
Kementerian Kebudayaan, Belia dan Sukan, Jalan Pembangunan
Lapangan Terbang Lama, Berakas BB3510, Negara Brunei Darussalam

Tel.: +673 2382511 Faksimile: +673 2381817
E-mel: pengarah@dbp.gov.bn

© Dewan Bahasa dan Pustaka 2023

Penyemak : Latifah Haji Maidin
Ramlah Md. Nor
Hajah Zarina Haji Aliakbar
Tim Penerbitan : Norsinah Awang Haji Sawas
Dayangku Azimah Pengiran Azahari
Hajah Rohani Haji Abd. Hamid
Reka Bentuk Hiasan Kulit : Zuraini Haji Rajab

Hak cipta terpelihara. Tidak dibenarkan mengeluarkan ulangan mana-mana bahagian artikel, ilustrasi dan isi kandungan buku ini dalam apa jua bentuk dan dengan cara apa jua, sama ada secara elektronik, fotokopi, mekanik, rakaman atau cara lain sebelum mendapat izin bertulis daripada Pengarah Dewan Bahasa dan Pustaka, Negara Brunei Darussalam.

**Perpustakaan Dewan Bahasa dan Pustaka Brunei
Pengkatalogan Data-dalam-Penerbitan (CIP)**

JURNAL rampak serantau. -- Bandar Seri Begawan : Dewan Bahasa dan Pustaka
Brunei, 2023.

479 pages

ISBN 978-99917-88-65-4 (paperback)

1. Malay language - Southeast Asia 2. Malay language -- Social aspects
I. Majlis Bahasa Brunei Darussalam - Indonesia - Malaysia.

499.28 JUR (DDC 23)

Rupa Taip Teks: Times New Roman 11/13 poin

Dicetak oleh
Percetakan Brunei Sdn. Bhd.
Lot 8 & 11 Kompleks Perindustrian Beribi II
Kampung Beribi, Gadong BE 1118
Negara Brunei Darussalam

RAMPAK SERANTAU

Penasihat:

Awang Suip bin Haji Abdul Wahab

Ketua Editor:

Dayang Hajah Sariani binti Haji Ishak

Editor Bersama:

Dayang Masni binti Moktal (Brunei Darussalam)
Dayang Nur Haffizah binti Haji Md. Adam (Brunei Darussalam)
Pengiran Sainah binti Pengiran Haji Mohammed
(Brunei Darussalam)
Dayang Umy Hardiwaty binti Bukhari (Brunei Darussalam)
Ganjar Harimansyah (Indonesia)
Meryna Afrila (Indonesia)
Mohd Fadzli bin Tajuid (Malaysia)
Mohd Amran bin Daud (Malaysia)

Penyelaras Bersama:

Dr. Hajah Dayang Fatimah binti Haji Awang Chuchu
(Brunei Darussalam)
Denda Rinjaya (Indonesia)
Zeti Aktar binti Jaffar (Malaysia)

**ETNOBOTANI DAN NILAI PERUBATAN
BEBERAPA TUMBUH-TUMBUHAN DI DALAM
AL-QURAN**

Dr. Hajah Norhayati Haji Ahmad
(Brunei Darussalam) 139

**VARIASI KEDUDUKAN HURUF HAMZAH PADA
NAMA PERNIAGAAN**

Raieham Mohd. Salleh
(Brunei Darussalam) 153

**REVITALISASI BAHASA KONJO BERBASIS
KOMUNITAS DI KABUPATEN BULUKUMBA,
PROVINSI SULAWESI SELATAN**

Satwiko Budiono
(Indonesia) 167

**PERSPEKTIF MASYARAKAT SUNDA LAMA
MENGENAI PEREMPUAN DALAM *CARITA
PANTUN LUTUNG LEUTIK***

Devyanti Asmalasari
(Indonesia) 191

**PANDANGAN DUNIA PRAMOEDYA ANANTA
TOER DALAM NOVEL *GADIS PANTAI*:
ANALISIS STRUKTURALISME GENETIK**

Tita Nurajeng Miyasari
(Indonesia) 211

**ASPEK KOSAKATA HASIL UJI MENULIS
PESERTA UJI KEMAHIRAN BERBAHASA
INDONESIA (UKBI)**

Atikah Solihah
(Indonesia) 243

**KAJIAN TRANSITIVITAS: BENTUK PROSES
DALAM GURINDAM 12 KARYA RAJA ALI HAJI**

Medri Osno dan Ismelda Yance
(Indonesia) 261

**MENGIMPLEMENTASIKAN METODE
PENGAJARAN BAHASA BERBASIS TUGAS
(PBBT) DALAM PENGAJARAN BAHASA ASING**

Muhammad Ardiansyah
(Indonesia) 289

**PENINGKATAN PENGUASAAN KOSA KATA
BAHASA INGGRIS SANTRI MELALUI
PEMELAJARAN KOOPERATIF STAD**

Fauzan Atsari
(Indonesia) 313

**ANCAK DI SARAWAK: SATU INTERPRETASI
MAKNA**

Rosnah Mustafa
Azizan Heart Yusuf
(Malaysia) 329

**KESAN MONOSODIUM GLUTAMAT (MSG)
TERHADAP PERTUMBUHAN DAN HASIL
BAYAM HIJAU (*AMARANTHUS GANGETICUS*)**

Dr. Elisa Azura Azman
Safikah Lakulassa
Roslan Ismail
Nor Elliza Tajidin
(Malaysia) 349

**KESANGGUPAN MEMBAYAR INSURANS
KESIHATAN KEBANGSAAN DAN FAKTOR-
FAKTOR MEMPENGARUHINYA DALAM
KALANGAN PENJAWAT AWAM SEKTOR
KESIHATAN**

Dr. Faiz Daud
Dr. Hairusnizan Hamzah
Syahidatun Najwa Abu Zahid
Azimatun Noor Aizuddin
(Malaysia) 367

- Education, 1(2), 57 – 64. 30 Juni 2019. <http://ejournal.upi.edu/index.php/L-E/article/download/584/441>
- Ishak dan Mulyanah, E.Y. (2017). The effect of individual and cooperative learning on students' writing ability, *The Journal of English Language Studies*, 2(1), 54–65. 30 Juni 2019. <http://jurnal.untirta.ac.id/index.php/JELS/article/view/1593/1247>
- Puspita, N. dan Sabiqoh, N. (2017). Teaching vocabulary by using crossword puzzle, *English Education: Jurnal Tadris Bahasa Inggris*, 10(2), 308-325. 14 September 2019. <https://media.neliti.com/media/publications/177939-EN-teaching-vocabulary-by-using-crossword-p.pdf>
- Rajayi, S., Poorahmadi, M., dan Poorahmadi, M. (2018). The impact of teaching vocabulary through “Kik” application on improving intermediate EFL learner’s vocabulary learning, *International Journal of English Language Teaching*, 5(1), 22 – 28. doi: 10.5430/ijelt.v5n1pp22
- Reda, T.A. (2015). Attitude of students towards cooperative learning methods (the case of Wolaita Sodo University Psychology Department second year students), *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR)*, 24(2), 33-44. 11 Oktober 2019. <https://pdfs.semanticscholar.org/b2e9/493738751beee75f99f40566f50e9ce55ecf.pdf>
- Richard, J.C. dan Rodgers, T.S. (2014). *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shaviee, S. dan Khavaran, S.R. (2017). Effects of cooperative learning on vocabulary achievement of reflective/impulsive Iranian EFL learners, *International Journal of Foreign Language Teaching dan Research*, 5(17), 11-24. 16 Oktober 2019. https://www.researchgate.net/publication/312220269_Effects_of_Cooperative_Learning_on_Vocabulary_Achievement_of_ReflectiveImpulsive_Iranian_EFL_Learners
- Slavin, R.E. (2017). *Educational Psychology*. 12th ed. New York: Pearson.
- Trimastuti, W. (2016). The effectiveness of cooperative language learning in teaching vocabulary, *IJET*, 5(2), 269-281. 16 Oktober 2020. http://jurnalftk.uinsby.ac.id/index.php/IJET/article/download/83/pdf_12/

ANCAK DI SARAWAK: SATU INTERPRETASI MAKNA

Rosnah Mustafa
Azizan Heart Yusuf
(Malaysia)

ABSTRAK

Negeri Sarawak yang berkeluasan kira-kira 125,000 km persegi mempunyai keunikan dari segi penduduknya yang berbilang kaum serta bahasa dan dialek yang beraneka dan keindahan adat resam warisan turun temurun yang melambangkan jati diri dan pandangan dunia (*world view*) yang berbeza dari yang terdapat di Semenanjung tanah air. Dalam kepelbagaian seni warisan dan adat resam ini terdapat satu upacara tradisional masyarakat Melayu di Bumi Kenyalang yang mungkin jarang dibicarakan secara terbuka, dikenali sebagai “Ancak”. Secara umumnya dengan kedatangan Islam, banyak upacara yang bertentangan dengan ajaran agama ini telah ditinggalkan atau dilupakan, termasuk upacara ancak ini. Namun masih terdapat segelintir masyarakat Melayu Sarawak di kawasan pedalaman yang percaya bahawa sesuatu tempat atau kawasan mempunyai penunggu yang harus dipersembahkan dengan aneka “hadiah” untuk menunaikan sesuatu hajat. Makalah ini mengupas makna dan kepentingan objek yang digunakan dalam upacara ancak ini. Temu bual bersama 10 orang penduduk kampung yang pernah ataupun masih mengamalkan upacara ancak ini mendapati setiap objek yang digunakan dalam upacara tersebut mempunyai fungsi dan makna tersendiri, mengikut kepercayaan turun temurun. Walaupun dengan kedatangan Islam ramai yang telah meninggalkan amalan yang dianggap syirik dan bertentangan dengan ajaran agama ini,

namun perkongsian makna amalan ini untuk perbincangan dan pendokumentasian akademik penting bagi mengingati warisan nenek moyang yang makin pupus dan dilupakan oleh generasi muda.

Kata kunci: Amalan tradisional, adat resam, Melayu Sarawak, ancah, pendekatan semiotik.

Pengenalan

Negeri Sarawak yang berkeluasan hampir 125,000 km persegi mempunyai penduduk seramai lebih kurang 2.4 juta orang (Jabatan Perangkaan Negeri, 2010). Selain merupakan negeri yang mempunyai keluasan yang terbesar di Malaysia, Sarawak juga mempunyai 27 etnik atau suku kaum dan terdapat kira-kira 30 atau 40 bahasa dipertuturkan oleh kaum-kaum di Sarawak (Mohammed Azlan Mis, 2012). Senario ini menghasilkan satu keadaan masyarakat yang kaya dengan bahasa dan dialek yang berbagai, berserta adat dan kepercayaan yang unik. Malah, masyarakat Melayu yang merupakan kumpulan etnik ketiga terbesar di Sarawak mempunyai keunikan dari segi bahasa dan budayanya tersendiri. Bahasa Melayu Sarawak contohnya mempunyai perbezaan dialek antara kawasan. Bahasa Melayu yang digunakan di Kuching umpamanya, mempunyai kelainan dari bahasa Melayu yang digunakan di Miri. Selain bahasa, budaya yang di amalkan juga mempunyai kelainan dan keunikan tersendiri. Makalah ini memfokus kepada masyarakat Melayu Sarawak di sebuah perkampungan Melayu di bahagian Sri Aman, Sarawak dan akan meneliti satu fenomena adat kepercayaan dalam ritual tradisional yang dikenali sebagai “upacara ancah”.

Sri Aman pada asalnya dikenali sebagai Simanggang yang terletak lebih kurang 195km dari Bandar Raya Kuching dan mempunyai jumlah penduduknya yang seramai lebih kurang 100,000 (Jabatan Perangkaan, 2015) terdiri daripada etnik Iban, Melayu, Cina dan lain-lain. Pentadbiran bahagian Sri Aman terbahagi kepada dua daerah pentadbiran, iaitu Sri Aman dan Lubok Antu. Sumber ekonomi utama di bahagian Sri Aman adalah dari segi pertanian dan juga aktiviti pelancongan. Dari segi pelancongan, Sri Aman terkenal dengan Pesta Benak yang diadakan secara rasmi pada setiap tahun dan menjadi tarikan pelancong dalam dan luar negara. Benak ataupun dalam bahasa

Inggeris dikenali sebagai “tidal bore” hanya berlaku di beberapa tempat di dunia dan fenomena ini telah meletakkan Sri Aman dalam peta pelancongan dunia.

Perkampungan Melayu yang menjadi fokus kajian ini terletak di dalam kawasan daerah pentadbiran Sri Aman dan di bawah seliaan Pejabat Daerah Kecil Lingga yang berkeluasan 365 batu persegi (Portal Rasmi Pentadbiran Bahagian Sri Aman, 2017). Kampung ini terletak kira-kira 120 km daripada bandar Sri Aman yang boleh dihubungi melalui jalan darat mahupun jalan air. Majoriti penduduk kampung ini terdiri daripada kaum Melayu dan diikuti oleh kaum Iban dan lain-lain. Kegiatan ekonomi masyarakat kampung ini menjurus kepada kegiatan pertanian sebagai sumber pendapatan utama. Mereka menanam padi, lada hitam dan menanam sayur-sayuran dan turut menjalankan kegiatan menangkap ikan selain juga melakukan perniagaan runcit secara kecil-kecilan.

**Nama kampung tidak disertakan atas permintaan informan*

Adat dan Ritual dalam Masyarakat Melayu

Masyarakat Melayu secara amnya mempunyai pelbagai adat dan upacara yang dipengaruhi kepercayaan Hindu-Buddha. Di samping itu, kewujudan pengaruh animisme yang masih menebal dalam kalangan sesetengah masyarakat menyebabkan timbul pelbagai kepercayaan terhadap semangat atau hantu walaupun setelah kedatangan agama Islam (Amran, 2009). Masyarakat Melayu, seperti mana masyarakat lain di Nusantara juga pada asalnya mempercayai tentang adanya makhluk-makhluk halus atau roh yang menghuni seluruh alam dan objek. Mereka percaya makhluk halus ini tidak boleh “diganggu” atau diceroboh kawasan keberadaan mereka kecuali setelah memohon keizinan kerana ditakuti akan mendatangkan kemarahan kepada semangat penjaga atau hantu. Kepercayaan orang Melayu terhadap makhluk halus yang dianggap mempunyai *super power* semestinya mempengaruhi kehidupan mereka hasil daripada kepercayaan animisme yang diluahkan melalui pelbagai upacara dan adat istiadat (ibid, hlm. 15). Malah sesetengah golongan petani Melayu juga masih percaya pada semangat padi misalnya, seperti yang dibincangkan oleh Saidatul Nornis (2015) dalam

kertas kerja beliau berkaitan ritual menanam padi bagi etnik Bajau di Sabah. Masyarakat Melayu percaya bahawa untuk mendapatkan hasil padi yang baik maka adalah perlu untuk semangat padi dihiburkan dengan berbagai jamuan. Pan, Chong dan Remmy (2017) pula membuat penelitian terhadap dua acara pemujaan laut dalam kalangan masyarakat Melayu dan Melanau di Sarawak iaitu *Semah* dan *Kaul*. Walaupun *semah* dicatatkan sebagai tidak lagi diamalkan oleh orang-orang Melayu kerana kedatangan Islam, namun menurut catatan Harrison (1950) jelas menunjukkan bahawa orang-orang Melayu beragama Islam tetap menjalankan upacara ini pada tahun 1950-an demi kesejahteraan dan kemakmuran kehidupan orang kampung setempat. Manakala *kaul* pula merupakan tradisi pemujaan laut yang masih kekal diamalkan oleh bangsa Melanau likow (kaum melanau yang mengamalkan animisme atau beragama Kristian (Pan, Chong dan Remmy; 2017:31). Manakala di Semenanjung tanah air khususnya di Pantai Timur, persembahan Main Puteri merupakan salah satu alternatif perubatan tradisional yang menggunakan kaedah psikoterapi (Nor Izzati, Abdul Ghani dan Ramle Abdullah, 2015). Di dalam persembahan Main Puteri, kaedah perubatan tradisional ini menggunakan elemen magis yang mana perkara seperti alat muzik, sajian makanan, hiasan langit, dan lain-lain peralatan seperti bertih jagung, beras, kunyit, air bunga, kemenyan, lilin, pisang, daun sirih, tepung, tebu, dan kain digunakan. Sajian makanan adalah bertujuan untuk “menjamu makhluk halus semasa proses pengubatan berlangsung dan juga berfungsi sebagai bayaran kepada makhluk halus kerana sama-sama membantu Tok Puteri dalam usaha mengubati si pesakit” (hlm. 492).

Sebelum kedatangan agama Islam dan Kristian kehidupan masyarakat Melayu mahupun etnik lain amat dipengaruhi oleh kepercayaan animisme yang sekali gus membentuk pandangan dunia mereka (Awang Azman, 2013) dan mencorakkan amalan kepercayaan mereka. Kepercayaan yang bersifat “agama rakyat” ini berlandaskan kepada keyakinan bahawa setiap bentuk semula jadi yang ganjil atau objek mempunyai kuasa luar biasa dan mereka perlu “menyembah” makhluk yang dianggap berdaulat itu bagi mengelakkan perkara buruk daripada berlaku. Selain itu, mereka juga perlu menunjukkan ketaatsetiaan dan

kepatuhan kepada makhluk atau objek tersebut dengan memberi persembahan atau semah, seperti makanan, mendendangkan lagu atau membaca doa dan mantera tertentu (Awang Azman, 2013). Ancak, satu amalan tradisional, biasanya diiringi oleh mantera-mantera ataupun bacaan jampi serapah yang kerana masyarakat Melayu mempercayai kewujudan dan kuasa hantu, keramat, puaka, sakti dan sebagainya (Ismail Hamid 1988:51).

Hal ini juga turut dapat dilihat dalam kebudayaan atau kepercayaan dalam kalangan masyarakat di kawasan pesisir negeri Sarawak sehingga kini. Pemahaman masyarakat Melayu tradisional tentang adanya kuasa pada makhluk-makhluk halus yang boleh memberi mudarat atau manfaat telah melahirkan pelbagai pantang larang, upacara dan adat istiadat, rasa takut dan harapan untuk mendapatkan perlindungan (Amran, 2009). Di Sarawak, jelas masih terdapat kepercayaan dan amalan tradisi yang melibatkan animisme diamalkan dalam kalangan sesetengah masyarakat walaupun ada yang disesuaikan mengikut tuntutan agama Islam (Hamidah, 2013). Walaupun upacara seperti ancak masih mendapat tempat dalam kalangan penduduk pesisir dan luar bandar, namun pendokumentasian budaya tradisional ini kurang dibincangkan mahupun didokumentasi. Oleh itu makalah ini bertujuan mengupas keunikan salah satu ritual tradisional yang pada satu masa dahulu diamalkan dan dikenali masyarakat Melayu tempatan namun telah semakin hilang ditelan arus kemodenan juga atas kesedaran agama Islam yang menolak apa-apa jua jenis pemujaan atau kepercayaan selain kepada Allah SWT.

Ancak di Sarawak

Salah satu daripada amalan tradisi atau kepercayaan yang masih diamalkan oleh sesetengah masyarakat Melayu di Nusantara termasuk di Sarawak ialah upacara ancak. Secara ringkasnya “ancak” ataupun “upacara ancak” dalam masyarakat Melayu ini merujuk kepada amalan menyajikan “makanan” atau persembahan kepada makhluk halus untuk tujuan-tujuan tertentu. Walaupun amalan ini semakin ditinggalkan, namun masih diamalkan oleh sesetengah masyarakat, termasuk segelintir masyarakat Melayu di sebuah perkampungan di Sri Aman, Sarawak. Ancak dilakukan atas kepercayaan untuk mendapatkan perlindungan

daripada makhluk halus dalam aktiviti perikanan, pembersihan hutan dan pertanian. Ancak juga dilakukan bagi tujuan mengelakkan gangguan daripada makhluk halus semasa aktiviti-aktiviti tersebut. Selain itu, upacara ancak ini turut dilakukan bagi memohon mendapat kekuatan fizikal dalam melakukan sesuatu kerja berat seperti mengangkat kayu selain memohon mendapatkan hasil yang baik, contohnya hasil tangkapan ikan dan pertanian yang lumayan. Upacara ancak biasanya dilakukan bagi membantu menjalankan aktiviti ekonomi sara diri seperti pertanian, perikanan, pembalakan dan juga dalam kegiatan perubatan tradisional.

Upacara ancak yang dilakukan oleh masyarakat ini mempunyai sejarahnya tersendiri. Kekangan teknologi dan masalah kemudahan perhubungan bagi menghubungkan kampung ke kawasan bandar pada masa dahulu memaksa mereka bergantung sepenuhnya kepada sumber alam untuk meneruskan kehidupan. Selain itu juga, pada masa dahulu penduduk kampung yang kebanyakannya tidak mendapat pendidikan moden dan agama sepenuhnya menyebabkan mereka bergantung kepada petua dan amalan yang dilakukan oleh orang-orang terdahulu sebagai panduan dan cara hidup.

Di samping itu, kepercayaan masyarakat setempat tentang semangat yang ada pada sesuatu objek alam melahirkan rasa hormat dan kagum hingga menyebabkan timbulnya upacara pemujaan dalam sebarang aktiviti yang mereka lakukan. Walau bagaimanapun, kesedaran agama dan kurangnya penglibatan dari generasi muda untuk mempelajari atau mengetahui mengenai upacara tersebut secara tidak langsung mengakibatkan kurangnya ritual ancak ini dilakukan oleh penduduk kampung tersebut pada masa kini. Menurut Windstedt (1981), setiap upacara magis yang dilakukan dapat dibahagikan kepada tiga elemen iaitu: item yang digunakan, perkara yang dilakukan, dan ucapan yang dipertuturkan. Ketiga-tiga elemen ini terkandung dalam mana-mana ritual atau upacara magis yang dilakukan, termasuklah dalam upacara Ancak di Sarawak. Bagi makalah ini pengkaji memberi fokus kepada “item yang digunakan” yang mana bahan yang digunakan akan dibincangkan berdasarkan makluman oleh informan.

Metodologi Kajian

Kajian ini dijalankan di sebuah perkampungan Melayu yang terletak di Daerah Sri Aman di Sarawak. Kajian deskriptif ini menggunakan pendekatan semiotik bagi meneliti interpretasi makna ritual ancak, sebuah ritual warisan turun temurun penduduk di perkampungan Melayu di kampung tersebut. Objektif kajian adalah untuk membincangkan penggunaan bahan dan signifikannya dalam upacara pemujaan atau ancak. Informan bagi kajian ini terdiri dari 10 orang penduduk asal kampung tersebut, lelaki berbangsa Melayu dan beragama Islam, dan berusia antara 60-an hingga 70-an. Mereka dipilih kerana berpengetahuan dalam menjalankan amalan ancak. Dalam kalangan 10 informan tersebut, masih ada yang mengamalkan upacara ancak, dan ada yang sudah secara beransur-ansur meninggalkan amalan tradisional ini. Walau bagaimanapun, kesemua informan bersetuju untuk berkongsi informasi bagi tujuan kajian ini setelah dimaklumkan kerahsiaan dari segi nama dalam proses dokumentasi ini.

Kaedah temu bual dengan soalan separa berstruktur telah dipilih untuk mendapatkan maklumat terus mengenai upacara ancak dan interpretasi dan signifikan setiap bahan yang digunakan dalam proses ritual ancak tersebut. Kaedah temu bual secara bersemuka dengan informan adalah bertepatan dengan objektif kajian dan membolehkan pengkaji untuk mendapatkan maklumat secara terperinci mengenai interpretasi makna setiap bahan yang digunakan dalam upacara tersebut. Untuk keselesaan setiap informan dan bagi memenuhi permintaan mereka, sesi temu bual telah dilakukan secara perseorangan bagi setiap sepuluh informan.

Hasil Kajian

Upacara ancak merupakan salah satu kepercayaan dalam sesetengah masyarakat Melayu di beberapa kawasan dan negeri di Malaysia. Makalah ini khususnya meninjau upacara ancak yang dilakukan di sebuah perkampungan di daerah Sri Aman, Sarawak. Seperti mana juga upacara ancak di tempat-tempat lain, ancak di kampung ini dilakukan untuk “menjamu” makhluk-makhluk ghaib sebagai syarat untuk mendapatkan bantuan

daripada makhluk ghaib. Pengamal ancah percaya bahawa makhluk ghaib atau halus bukan sahaja boleh membantu mereka dalam melakukan kegiatan ekonomi malah persembahan ancah memberi perlindungan daripada gangguan makhluk halus itu sendiri ketika sedang melakukan sesuatu aktiviti pekerjaan. Dalam upacara ancah tersebut, terdapat syarat yang perlu dipatuhi dan penyediaan pelbagai bahan-bahan persembahan khas perlu disediakan supaya mendapat hasil yang lebih mujarab dan berkesan.

Bekas ancah harus digantung pada sebatang pokok tua yang tunggal, di kawasan yang luas dan tidak terdapat pokok-pokok lain berhampiran. Ancah akan ditinggalkan selama seminggu dan mempunyai pantang larang tersendiri iaitu pengamal ancah itu dilarang menoleh ke belakang setelah selesai meletakkan ancah di posisi yang betul.

Bekas ancah diperbuat dalam bentuk bakul anyaman yang diperbuat dari daun nipah. Bakul tersebut harus mengandungi enam piring kecil bagi menempatkan bahan-bahan persembahan yang terdiri daripada (i) ketupat, (ii) reteh, (iii) sirih pinang, (iv) kapur, (v) rokok apong (rokok daun), (vi) pisang, dan (vii) empat biji telur ayam.

i. Ketupat

Ketupat di negeri Sarawak biasanya merujuk kepada ketupat daun kelapa yang berintikan beras pulut yang dimasak di dalam santan. Ini merupakan sajian wajib ketika menyambut Hari Raya Aidilfitri mahupun Hari Raya Aidiladha. Ketupat di Sarawak sinonim dengan sesuatu yang di raikan. Menurut informan, dalam upacara ancah pula, ketupat membawa makna tersendiri. Ketupat yang berbentuk empat segi memberi pengertian keberadaan makhluk halus di sekeliling manusia walaupun tidak kelihatan pada pandangan mata kasar. Pengamal ancah percaya manusia perlu menjaga tata tertib kerana sebarang silap dikhuatiri bukan sahaja akan mendatangkan kecelakaan kepada diri sendiri malah boleh menyusahkan seluruh penduduk kampung. Selain itu, apabila ancah dilakukan, ia merupakan pengakuan bahawa alam ini dikongsi manusia dan makhluk-makhluk halus dan ghaib. Pengamal ancah percaya makhluk halus dan ghaib ini mempunyai kuasa yang tidak boleh ditandingi manusia biasa

maka mereka hendaklah melakukan suatu ritual penghargaan bagi menyenangkan kuasa ghaib tersebut sebelum sesuatu kerja dapat dilakukan di sesuatu kawasan.

Ketupat yang berbentuk empat segi membawa makna arah kedudukan empat penjuru iaitu depan, belakang, kiri dan kanan. Mereka juga percaya bahawa ketupat berfungsi “memanggil” makhluk halus yang terdapat di sekeliling kawasan tersebut untuk datang dan menikmati bahan-bahan persembahan upacara ancah itu selepas sesuatu mantera itu dibaca.

Ketupat dipercayai memainkan peranan yang penting dalam usaha untuk menenteramkan hubungan antara manusia dengan alam ghaib. Ketupat berfungsi sebagai “pembuka perjanjian” untuk memohon pertolongan dan keizinan daripada makhluk-makhluk halus yang mendiami sesuatu kawasan sebelum sesuatu aktiviti dimulakan. Penggunaan ketupat dipercayai akan memudahkan suatu pekerjaan tanpa sebarang gangguan kerana adanya upacara tersebut menunjukkan bahawa manusia menghormati kuasa ghaib tersebut.

Dalam pengertian masyarakat Melayu, ketupat yang lazimnya menjadi kemestian di hari istimewa masyarakat Melayu ialah makanan tradisional yang membawa seribu makna. Adam Fazeri (2019) dalam artikelnya membincangkan pendapat Maszlee (2019) bahawa ketupat atau “kupas” membawa makna bertaubat dan ini dikaitkan juga dengan fitrah kesabaran menganyam dan menghidangkan ketupat bagi menyambut kejayaan sebulan berpuasa. Malah dalam masyarakat Jawa, daun ketupat itu yang menggunakan daun “janur” yang berasal dari perkataan Arab yang bermakna “Nur” atau cahaya (Maksud Tersirat Di sebalik Bentuk Ketupat, 2019). Ketupat yang mempunyai bentuk segi empat melambangkan empat arah mata angin utama yakni utara, selatan, timur dan barat dan beliau berpendapat “apa pun arah seseorang itu, ia akan tetap berhalakan kiblat, dan tuntutan berakhlak baik, antara lain saling memaafkan” (blogpost). Walaupun mengikut sejarah, ada yang berpendapat ketupat berasal dari hidangan kerajaan beragama Hindu, seterusnya Buddha, namun umumnya ketupat pada masa kini merupakan satu makanan yang diraikan oleh masyarakat Melayu Nusantara yang beragama Islam bagi meraikan satu kemenangan istimewa umat Islam berpuasa dan mempunyai falsafah tersendiri.

Menariknya, ketupat ini selain digunakan dalam meraikan kemenangan berpuasa bagi umat Islam, menyerlahkan kesabaran dalam menganyam dan membawa pengertian agama yang berpaksi kepada Allah SWT, dan ia juga menjadi satu jamuan dalam ritual tradisional bagi kepada makhluk halus bagi menenteramkan hubungan antara manusia dengan alam ghaib. Hal sedemikian juga berlaku di Nusantara contohnya di Indonesia, menurut Jay Akbar (2010) ketupat lebaran dikaitkan dengan tradisi “memuja Dewi Sri, dewi pertanian dan kesuburan, pelindung kelahiran dan kehidupan, kekayaan dan kemakmuran”. Ringkasnya, ketupat mempunyai makna penting dalam agama Islam, namun juga sering digunakan dalam hal yang berkaitan kepercayaan dunia ghaib yang masih diamalkan oleh sesetengah masyarakat tradisional di Nusantara.

ii. Reteh

Reteh merupakan sekam padi yang digoreng sehingga hangus dan merupakan salah satu bahan persembahan dalam upacara ancah. Menurut informan, reteh yang digunakan sebagai lambang asal-usul makhluk halus tersebut. Hal ini khususnya digunakan dalam kegiatan penanaman padi oleh golongan petani untuk menjaga tanaman daripada serangan penyakit atau serangan serangga perosak. Penggunaan reteh juga memastikan tanaman mereka kekal subur dan membuah hasil yang banyak. Padi dikatakan mempunyai kaitan dengan makhluk halus kerana masyarakat Melayu tradisional percaya bahawa mereka turut menjalani kehidupan seharian seperti manusia di dunia ini.

Fungsi reteh digunakan bagi mendapatkan bau yang dihasilkan olehnya dan bahan ini diambil daripada padi muda dan jumlah sekurang-kurangnya dalam bentuk segenggam tangan serta kemudiannya akan digoreng sehingga hangus. Selepas proses tersebut selesai, reteh yang telah digoreng akan diletakkan dalam bekas kecil dan diletakkan pada penjuru bekas bahan-bahan persembahan upacara ancah. Ini memudahkan bau yang dihasilkan oleh reteh tersebut meresap keluar daripada bekas ancah tersebut dan dapat “memanggil” ataupun menarik kedatangan makhluk halus tersebut untuk menjamu bahan-bahan persembahan yang disediakan.

Pengamal ancah percaya bahawa bau-bauan mampu menarik kedatangan makhluk halus, angin yang membawa bau reteh tersebut dipercayai akan “menembusi” dunia ghaib. Masyarakat tradisional percaya bahawa dunia manusia dengan dunia alam ghaib mempunyai persamaan kerana mereka turut juga melakukan aktiviti kehidupan yang sama dengan manusia. Mereka percaya perkara yang membezakan manusia dan makhluk ghaib adalah dari segi kekuatan dan kebolehan yang dimiliki serta keberadaan makhluk ghaib yang tidak boleh dilihat dengan mata kasar. Oleh itu, reteh digunakan untuk menyeru makhluk-makhluk halus supaya datang untuk menjamu bahan-bahan persembahan upacara ancah supaya hajat yang hendak disampaikan dapat dimakbulkan dengan cepat.

Signifikan daripada penggunaan reteh sebagai salah satu daripada bahan persembahan upacara ancah ialah bagi menunjukkan bahawa masyarakat pelaku tersebut amat menghormati kuasa yang dimiliki oleh makhluk halus tersebut. Pengamal ritual tradisional ini mempunyai kebimbangan sekiranya mereka membuatkan makhluk tersebut marah akan menimbulkan bencana. Hal ini kerana masyarakat ini percaya bahawa jika sesuatu bencana yang berlaku di kawasan mereka disebabkan oleh kemarahan ataupun gangguan daripada makhluk halus itu sendiri. Oleh itu, mereka perlu sentiasa mengadakan upacara khusus untuk menenangkan makhluk tersebut supaya kegiatan harian penduduk kampung tidak terjejas dan membolehkan mereka untuk membuat perjanjian dengan makhluk halus itu sendiri dan bagi memohon pertolongan.

Reteh juga diperlukan bagi memastikan bahawa bahan-bahan persembahan upacara ancah tersebut tidak diganggu oleh haiwan ataupun serangga yang terdapat di kawasan tersebut. Hal ini kerana bau yang dihasilkan oleh reteh itu sangat tidak menyenangkan dan mampu menghalau haiwan ataupun serangga daripada mengambil serta merosakkan bahan-bahan persembahan upacara ancah yang telah disediakan. Langkah ini dipercayai dapat menunjukkan kesungguhan si pelaku dalam mengadakan sesuatu upacara bagi memuja semangat yang mendiami sesuatu kawasan dan sebagai tanda menghormatinya dan menunjukkan ikhtiar yang ikhlas bagi memohon perlindungan dan bantuan dalam ketika seseorang individu itu melakukan sesuatu kerja.

iii. Sirih Pinang

Salah satu jenis bahan persembahan yang juga digunakan dalam upacara ancah ini ialah sirih pinang. Sirih dan pinang ini dipasangkan bersama dan jumlahnya adalah dalam bilangan empat, bagi merujuk kepada empat jenis kedudukan depan, belakang, kiri dan kanan. Arah-arrah kedudukan tersebut membawa maksud bahawa makhluk halus wujud di sekeliling mereka dan amat wajar kuasa tersebut untuk dihormati kerana pengamal ancah percaya status mereka lebih tinggi dari manusia biasa. Keempat-empat sirih pinang tersebut kemudiannya akan diletakkan dalam sebuah bekas kecil yang diperbuat daripada perak dan diletakkan bersebelahan dengan petak yang menempatkan bahan persembahan yang berisi ketupat.

Sirih dan pinang yang digabungkan bersama sebagai salah satu daripada bahan persembahan upacara ancah juga merupakan alat untuk berkomunikasi bagi menghubungkan dua dunia iaitu dunia alam ghaib dengan dunia manusia. Pengamal ancah percaya melalui perhubungan ini maka bolehlah berlakunya proses permohonan bantuan atau pertolongan sebagaimana yang dikehendaki oleh individu yang menyeru makhluk halus tersebut. Melalui penggunaan bahan persembahan ini juga turut menunjukkan status sosial yang masyarakat Melayu Sarawak sandarkan pada makhluk halus itu sendiri pada tahap tertinggi dan untuk itu bahan sebegini disediakan bagi tujuan memuliakan makhluk tersebut serta menunjukkan penghormatan kepadanya. Hal ini kerana dalam budaya masyarakat Melayu, mereka menggunakan sirih untuk memberi penghormatan kepada tetamu untuk menunjukkan ketertiban serta hospitaliti yang dimiliki oleh tuan rumah.

Kebudayaan yang ditunjukkan oleh masyarakat Melayu Sarawak juga selaras dengan keadaan bentuk pokok sirih itu sendiri yang menjalar dan memanjat tanpa merosakkan junjung atau tumbuhan perumah. Justeru, jika dilihat pada simbolik yang terkandung pada sirih itu dapat dirumuskan sebagai untuk menunjukkan keikhlasan si pemberi kepada penerimanya dan menunjukkan penghormatan yang diberikan kepada mereka. Penggunaan pinang dalam ritual ancah ini adalah untuk menunjukkan ketinggian darjat yang dimiliki oleh seseorang itu

seperti mana sifat yang dimiliki oleh pokok pinang iaitu tinggi dan lurus.

Melalui pernyataan tersebut, dapat disimpulkan bahawa signifikan penggunaan sirih pinang sebagai salah satu daripada bahan-bahan persembahan upacara ancah adalah untuk menunjukkan rasa hormat terhadap makhluk halus itu dan sebagai cara untuk menunjukkan rasa rendah diri terhadap makhluk tersebut. Melalui perbuatan tersebut juga dapat menunjukkan bahawa masyarakat Melayu Sarawak mengagumi kuasa yang dimiliki oleh makhluk halus tersebut sehingga menyebabkan untuk memperoleh bantuan daripada makhluk tersebut mereka perlu menyenangkan atau menenteramkan perasaan mereka. Ekoran itu, maka hajat yang cuba untuk disampaikan kepada makhluk tersebut melalui pembacaan mantera akan termakbul dengan cepat.

Kegiatan ekonomi yang dijalankan oleh penduduk kampung suatu ketika dahulu amat bergantung kepada hasil ekonomi sara diri seperti pertanian dan perikanan namun kekurangan teknologi menyebabkan hasil yang diperoleh tidak lumayan. Oleh yang demikian, penduduk kampung bergantung harap kepada bantuan dan pertolongan daripada makhluk halus ketika mereka melakukan sebarang kegiatan harian dan ini merupakan salah satu ikhtiar mereka dalam memperoleh hasil yang lebih baik. Begitu juga dengan aspek keselamatan, situasi persekitaran tempat kerja mereka yang senang untuk terdedah dengan bahaya seperti serangan haiwan berbahaya dan gangguan daripada makhluk halus itu sendiri menyebabkan mereka perlu melakukan suatu upacara khusus untuk memastikan bahawa keselamatan diri mereka terjaga selain turut memperoleh hasil yang lumayan.

Sirih dan pinang telah lama wujud dalam masyarakat Melayu. Sirih sering disebut dalam teks Raja-raja Melayu dan sering disinonimkan dengan upacara perkahwinan (Siti Haliza Yusop, 2018). Secara saintifik, gabungan kandungan sirih dan pinang dikatakan mencetuskan ketenangan apabila dimakan. Penggunaan sirih juga mencerminkan ketinggian akal budi sesuatu masyarakat tersebut. Sehingga kini sirih junjung umpamanya masih merupakan antara bahan wajib dalam hantaran perkahwinan. Antara lain kandungan sirih dikatakan mempunyai khasiat untuk wanita dan lelaki. Maka apabila sirih dan pinang

yang ditempatkan khas dalam bekas perak ini turut disertakan dalam upacara ancah oleh masyarakat Melayu Sarawak tradisional ini, dapat dilihat bahawa satu bentuk penghormatan kepada alam semesta dan makhluk halus tersebut.

iv. Kapur

Kapur yang merupakan bahan campuran kalsium oksida dan air adalah tidak asing dalam kalangan masyarakat Nusantara. Kapur digunakan dengan tujuan untuk melambangkan bahawa individu yang menyeru makhluk tersebut mempunyai hati yang putih, bersih dan ikhlas. Kapur dipilih sebagai salah satu bahan persembahan dalam upacara ancah ini ialah kerana sifatnya yang dapat dilihat berasal daripada hasil pemprosesan cangkerang kerang atau batu kapur yang berwarna putih bersih tetapi boleh memberi tindak balas yang melecurkan dalam keadaan tertentu.

Kapur memainkan peranan sebagai salah satu alat perantara bagi menunjukkan keikhlasan yang cuba untuk ditunjukkan oleh individu yang melakukan upacara ancah tersebut kepada makhluk bagi mendapatkan perlindungan keselamatan daripada perkara-perkara yang tidak diingini berlaku. Penggunaan bahan kapur ini juga selari dengan penyediaan sirih pinang yang turut disediakan dalam bahan-bahan persembahan upacara ancah ini, yang digunakan sebagai bahan untuk menjadi inti dalam sirih pinang. Penyediaan bahan kapur berserta dengan sirih pinang dilihat sebagai menjaga adab ketika melakukan sesuatu kerja di sebuah kawasan baharu yang belum lagi diteroka serta digunakan untuk meminta keizinan terlebih dahulu daripada penunggu atau makhluk halus yang berada di kawasan tersebut sebelum sesuatu kerja dapat dilaksanakan.

v. Rokok Apung/Rokok Daun

Rokok apung (ataupun rokok daun) mempunyai sifat yang memabukkan dan boleh bertahan dalam jangka masa yang lama. Rokok apung dihiris secara halus kemudian disimpan dalam bekas perak yang bersaiz kecil bagi melambangkan kecekalan hati dalam melalui cubaan dan dugaan yang melanda diri mereka. Rokok apung digunakan sebagai menunjukkan bukti bahawa individu yang melakukan kerja tersebut sanggup

menempuh segala cabaran yang dihadapi demi melakukan upacara sedemikian sebagai salah satu ikhtiar bagi meningkatkan hasil pendapatan pekerjaan yang dilakukan oleh mereka.

Kecekalan hati yang disampaikan individu yang melakukan aktiviti upacara ancah sanggup untuk memohon bantuan daripada makhluk-makhluk halus yang digeruni oleh masyarakat Melayu tradisional. Mereka percaya bahawa kuasa ghaib tersebut tidak boleh dijadikan sahabat kerana bimbang akan memakan diri mereka sendiri disebabkan perjanjian-perjanjian yang mungkin dibuat oleh mereka bertentangan dengan ajaran agama Islam itu sendiri. Sekiranya sesuatu perjanjian dengan makhluk halus itu dilanggar atau tidak dipatuhi sepenuhnya, perkara ini dipercayai akan menimbulkan kemarahan kepada makhluk tersebut dan sudah tentu akan menimbulkan masalah yang bukan sahaja berlaku kepada individu itu sendiri malah turut melibatkan penduduk-penduduk kampung di sekitarnya.

Dalam kehidupan masyarakat Melayu Sarawak yang masih lagi mengamalkan kepercayaan warisan, mereka percaya bahawa kuasa-kuasa luar biasa tersebut perlu dijaga dan dihormati melalui sesuatu upacara supaya permasalahan yang melanda diri individu itu sendiri dapat diselesaikan. Dalam erti kata lain, upacara ancah ini memainkan peranan sebagai perantara dengan makhluk halus untuk memohon sesuatu hajat dengan kuasa luar biasa tersebut sekiranya mereka tidak mampu menyelesaikan hal-hal yang menimpa mereka seperti untuk mendapatkan rezeki yang banyak dan bagi memperoleh perlindungan keselamatan daripada ancaman bahaya. Oleh itu, dalam upacara tersebut individu yang menyediakan bahan-bahan persembahan memikul tanggungjawab yang berat dalam usaha untuk memujuk makhluk halus bagi menenteramkan mereka supaya sebarang hajat yang disampaikan termakbul.

Signifikan yang dapat diperoleh daripada penggunaan rokok apung sebagai salah satu daripada bahan-bahan persembahan upacara ancah ialah bagi menunjukkan jalinan perhubungan antara makhluk halus dengan kuasa luar biasa tersebut. Melihat kepada aspek penyediaan bahan-bahan persembahan upacara ancah itu sendiri, setiap bahan yang disediakan digunakan sebagai alat untuk menyampaikan maksud yang tersendiri dalam usaha memujuk kuasa ghaib tersebut untuk berkomunikasi dengan

individu yang melakukan aktiviti pemujaan tersebut melalui pembacaan mantera yang dilafazkan. Perbuatan yang cuba untuk ditonjolkan oleh individu atau sekelompok masyarakat yang melakukan pekerjaan tersebut menunjukkan bahawa mereka tidak berniat untuk mengganggu atau menimbulkan kemarahan kuasa ghaib itu sebaliknya mereka hanya ingin memohon hajat atau bantuan sahaja.

Penyediaan bahan-bahan persembahan upacara ancah itu sendiri mengikut kehendak atau keinginan yang disampaikan oleh makhluk halus itu kepada individu yang melakukan upacara ancah. Maklumat-maklumat mengenai penyediaan bahan-bahan persembahan upacara ancah ini diperturunkan daripada suatu generasi kepada generasi lain ataupun ilmu yang dipelajari daripada golongan-golongan tua yang menetap di kampung tersebut.

Manakala terdapat maklumat-maklumat mengenai sesuatu bahan-bahan yang tidak dapat dipastikan signifikan dan interpretasi makna yang cuba untuk disampaikan melaluinya. Bahan-bahan persembahan lain tersebut ialah pisang dan telur ayam, penyediaan bahan-bahan tersebut semata-mata berdasarkan ilmu yang diperturunkan kepada mereka oleh generasi terdahulu. Ini kerana tiada sebarang catatan bertulis mengenainya dan hanya berdasarkan kepada daya ingatan serta pengalaman mereka dalam melakukan kerja-kerja sedemikian pada suatu ketika dahulu. Namun dalam kalangan informan ada yang berpendapat bahawa penggunaan telur ayam dan pisang ini dapat diibaratkan sebagai pengeras atau upah tambahan kepada makhluk halus itu kerana kesudian mereka untuk memberikan pertolongan dan perlindungan yang diberikan oleh mereka. Mereka percaya pentingnya untuk menyenangkan hati kuasa ghaib yang mendiami suatu kawasan dan sebarang hasil pekerjaan yang dilakukan olehnya akan mendapat hasil yang lumayan. dan perkara ini dikukuhkan dengan pengalaman tidak pernah pulang dengan tangan kosong setiap kali mengadakan upacara ancah itu.

Melihat kepada maklumat-maklumat yang diberikan oleh informan kepada pengkaji mengenai penyediaan-penyediaan bahan-bahan persembahan upacara ancah seperti pisang dan telur, dapat disimpulkan bahawa signifikan daripada penggunaan

bahan-bahan berikut berdasarkan kepada pemahaman dan kepercayaan mereka sendiri walaupun tiada bukti makna kepada setiap bahan yang boleh digunakan sebagai rujukan. Penyediaan bahan-bahan tersebut adalah berdasarkan kepada maklumat yang diperturunkan oleh generasi terdahulu kepada mereka, justeru mereka beranggapan penyediaan bahan-bahan berdasarkan kepada maklumat yang sedia ada lebih mencukupi untuk memastikan upacara ancah itu berjaya. Manakala aspek keyakinan dan kepercayaan turut memainkan peranan penting dalam penyediaan bahan-bahan tersebut kerana menurut informan, perkara yang penting dalam penyediaan bahan-bahan persembahan tersebut ialah mereka mesti yakin serta percaya bahawa benda tersebut memang wujud dan harus mempunyai niat yang ikhlas dalam penyediaan bahan-bahan tersebut.

Kesimpulan

Ancah atau upacara pemujaan yang diamalkan oleh sesetengah masyarakat di Nusantara mempunyai objektif yang sama, iaitu bagi memberi persembahan dan memohon bantuan dari semangat yakni jin mahupun makhluk halus lain yang dipercayai mempunyai kuasa luar biasa ataupun semangat yang menjadi penunggu atau penjaga sesuatu kawasan, di darat mahupun di lautan. Zainal Kling (2005) berpendapat alam Melayu sudah mempunyai tamadun dan kebudayaan yang cemerlang sebelum penjajahan pihak Eropah namun dengan kedatangan Islam, maka terserlah jati diri umat Melayu sehingga kini (Ahmad Munawar Ismail *et. al.*, 2012). Namun di sebalik tamadun dan pengertian dalam agama Islam, masih terdapat lakuan atau kepercayaan lama yang sukar ditinggalkan. Selain di Sarawak, ancah juga masih dilakukan segelintir masyarakat di beberapa negeri lain seperti di Pahang, Perak dan Selangor mahupun di negara Thailand dan Indonesia. Antara perkara yang paling mencabar dalam sesuatu masyarakat ialah proses perubahan kerana setiap masyarakat mempunyai kepercayaan menebal dalam upacara atau ritual yang telah diamalkan oleh nenek moyang mereka dan perubahan semestinya akan mengambil masa yang lama. Dalam hal ini, terdapat pelbagai pandangan mengenai ancah, namun agama Islam yang menitikberatkan hal-hal yang berkaitan akidah, syariah, dan akhlak haruslah berlandaskan sumber-sumber asal

iaitu al-Quran, Hadis, Ijmak' dan Qiyas (Nor Rafidah dan Mohd Nizam, 2014:35). Malah Mufti Perak (2011) berpendapat dari segi penggunaan bahan-bahan dalam ancak, ianya tidak dianggap haram. Ancak bukanlah diharamkan disebabkan peralatan yang digunakan, sebaliknya upacara tersebut menjadi haram atau dikatakan khurafat disebabkan kepercayaan menjamu jin yang dikatakan menjaga kampung, atau menjaga rumah yang didirikan tersebut.

Walaupun amalan ancak ini telah lama dilakukan dengan kepercayaan menebal dalam sesetengah pengamal untuk membantu proses pertanian mahupun perikanan yakni sumber ekonomi pesisir yang tidak boleh dinafikan, namun ianya semakin ditinggalkan kerana bertentangan dengan ajaran agama Islam. Meskipun ini merupakan satu perubahan yang positif, terutama dari segi ajaran Islam, namun pendokumentasian kepercayaan sebegini harus dilakukan dengan minda yang terbuka terutama untuk perbincangan akademik.

Bibliografi

- Abdul Hakim Mohad dan Ros Aiza Mohamad Mokhtar, 2017. "Agama dan Budaya Berpisah Tiada: Tinjauan terhadap Masyarakat Murut Tahol di Sabah" dlm. *International/Internasional Journal of the Malay World and Civilisation* 5(2), 3 – 12, 2017. (<https://doi.org/10.17576/IMAN-2017-0502-01>)
- Adam Fazery, 2019. "Perayaan Lelbaran Kketupat", Mesej Rraya Maszlee". <https://www.freemalaysiatoday.com/category/bahasa/2019/06/06/perayaan-lebaran-ketupat-mesej-rraya-maszlee/>.
- Amanah Khairat Yayasan Budaya Melayu Sarawak, 2016. "Sejarah Orang Melayu Sarawak". <http://www.melayusarawak.org.my/sarawak-dan-melayu-sekarang/> (dilayari pada 19 Oktober 2017).
- Amran Kasimin, 2009. *Sihir: Suatu Amalan Kebatinan*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Arkib Harakahdaily, 2011. "Ancak: Ulasan Kenyataan Mufti Perak". <http://arkib.harakahdaily.net/arkibharakah/index.php/arkib/berita/lama/2011/3/31437/ancak-ulasan-kenyataan-mufti-perak.html> (dilayari pada 7 November 2017).
- Awang Azman Awang Pawi, 2013. "Weltanschauung dan Manifestasi Kepercayaan Tradisi Etnik di Sarawak" dlm. *Jurnal Antarabangsa Dunia Melayu*. <http://jurnalmelayu.dbp.my/>
- Halina Sendera Mohd. Yakin dan Saidatul Nornis Hj. Mahali, 2010. "Duang: The Semiotic Interpretation and Perception of The Bajau-Sama Community in Sabah" dlm. *Malaysian Journal of Communication*, 24, 63 – 7, 2010.1. Dipetik daripada <http://journalarticle.ukm.my/311/1/1.pdf>.
- Hamidah Abdul Wahab, 2013. "Petua dan Pantang Larang Tradisional dalam Alam Melayu Sarawak" dlm. *International Journal of the Malay World and Civilization*, 1 (1), 89-97, 2013. Dipetik daripada http://journalarticle.ukm.my/6397/1/IMAN1_8.pdf.
- Hanafi Dollah, Mohd. Nazri Ahmad dan Anwar Din (eEd.), 2008. *Asas Kebudayaan dan Kesenian Melayu*. Bangi: Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Ismail Hamid, 1988. *Masyarakat dan Budaya Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Jay Akbar, 2010. "Mengunyah Sejarah Ketupat". <https://historia.id/politik/articles/mengunyah-sejarah-ketupat-pdag6> (Majalah Historia)

- Jeniri Amir, 2014. "Asal-Usul Melayu Sarawak: Menjejaki Titik Tak Pasti". <http://jurnalmelayu.dbp.my/wordpress/wp-content/uploads/2014/12/1-Melayu-Sarawak.pdf> (dilayari pada 20 Oktober 2017).
- ImediaTV. *Maksud Tersirat di Sebalik Bentuk Ketupat* dlm. YouTube. <https://www.youtube.com>
- Mana Sikana, 2016. "Teori Semiotik: Tanda Bahasa dan Wacana Sastera" dlm. <http://jurnalbahasa.dbp.my/wordpress/wp-content/uploads/2016/03/3Teori Semiotik Tanda Bahasa dan Wacana Sastera.pdf>
- Mohd Taib Osman, 1988. *Bunga Rampai: Aspects of Malay Culture*. Kuala Lumpur. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Nor Izzati Abdul Ghani dan Ramle Abdullah, 2015. "Elemen Magis dalam Peralatan dan Bahan Persembahan Main Puteri". dlm. https://www.unisza.edu.my/icic/images/Fullpaper/56_-Nor Izzati Abdul Ghani.pdf.
- Nor Rafidah Hj Mohktar dan Mohd Nizam Sahad. "Amalan 'PENDING' Rumah bagi Masyarakat Melayu Brunei: Tinjauan dari Perspektif Akidah Islam" dlm. *International Journal of the Malay World and Civilisation 2*, (1), 35 – 43, 2014.
- Pan Hui, Chong Shin dan Remmy Gedat, 2017. "Menyoroti Dua Tradisi Pemujaan Laut di Sarawak: Semah dan Kaul Analysing the Two Sea Worship Ceremonies in Sarawak: The Semah and Kaul" dlm. *International Journal of the Malay World and Civilisation 5*(1), 29 – 36, 2017. (<http://dx.doi.org/10.17576/IMAN-2017-0501-03>)
- Portal Rasmi Pentadbiran Bahagian Sri Aman, 2017. "Pentadbiran Bahagian". dlm. <http://www.sriaman.sarawak.gov.my/modules/web/index.php> (dilayari pada 19 Oktober 2017).
- Profil Negeri Sarawak, 2008. "Sarawak" <http://pmr.penerangan.gov.my/index.php/maklumat-kenegaraan/9043-profil-negeri-sarawak.html> (dilayari pada 19 Oktober 2017).
- Saidatul Nornis Hj. Mahali, "Mystical Chants in The Bajau Society: A Preliminary Observation on The Changes in The Mindset Towards The Planting Ritual" dlm. *International Journal of the Malay World and Civilisation 3*(1) 35 – 43, 2015.
- Siti Haliza Yusop, 2018. "Kunyah Sirih, Pinang, Kurangkan Rasa Cemas". dlm. <https://www.pressreader.com/>.
- Sosial Budaya: Media Komunikasi Ilmu-Ilmu Sosial dan Budaya, Vol.10, No.1 Januari – Juni 2014.

KESAN MONOSODIUM GLUTAMAT (MSG) TERHADAP PERTUMBUHAN DAN HASIL BAYAM HIJAU (AMARANTHUS GANGETICUS)

Dr. Elisa Azura Azman
Safikah Lakulassa
Roslan Ismail
Nor Elliza Tajidin
(Malaysia)

ABSTRAK

Kajian ini dijalankan untuk mengenal pasti kesan penggunaan monosodium glutamat (MSG) terhadap sifat kimia tanah dan pertumbuhan serta hasil bayam hijau (*Amaranthus sp.*) di atas tanah Silabukan. Bayam hijau ditanam di dalam polibeg dan enam jenis rawatan telah digunakan dalam kajian ini iaitu T1 (tiada MSG, kawalan), T2 (3 g MSG), T3 (6 g MSG), T4 (9 g MSG), T5 (12 g MSG) dan T6 (15 g MSG) dengan 3 replikasi. Kajian ini menggunakan Reka Bentuk Eksperimen Reka Bentuk Penuh Rawak (CRD) dan perbezaan antara rawatan dianalisis menggunakan kaedah LSD dan Duncan. Kajian ini dijalankan di bawah rumah lindungan hujan di Ladang Fakulti Pertanian Lestari, Universiti Malaysia Sabah selama 4 minggu. Parameter yang direkodkan dalam kajian ini ialah komponen tumbesaran pokok seperti ukur lilit batang, bilangan daun dan ketinggian pokok dan komponen hasil seperti berat basah dan berat kering. Manakala untuk sifat tanah terpilih seperti pH tanah, kekonduksian elektrik (EC), kemasinan, kadar pertukaran kation (KPK), fosforus (P) tersedia, kandungan karbon (C), kandungan hidrogen (H) dan pertukaran aluminium (Al) diambil sebelum dan selepas penanaman. Berdasarkan analisis yang dijalankan, penggunaan monosodium glutamat (MSG) telah memberikan kesan negatif ke atas pertumbuhan dan hasil bayam hijau di mana T1 (rawatan kawalan) menunjukkan pertumbuhan dan hasil yang sangat tinggi. Oleh itu,